

A budai „Alkotás-ház” és a Falk-család.

Írta: Kovács Lajos.

A Délivasút közelében, az Alkotás- és Kékgolyó-utcák sarkán áll egy régi épület, melyhez a közhit az 1814-ben Budán időzött osztrák, porosz és orosz uralkodók egy kirándulását fűzi. E ház építtetője Falk Ferenc József volt, abban a korban Buda egyik leggazdagabb polgára. A ház építési idejét a budai telekadóösszeírás könyvekből állapíthatjuk meg. 1775-ig az itt levő ingatlan a rétek és szántóföldekről vezetett könyvekben szerepelt, az 1775. évi könyv szerint azonban már ház állott a szóbanforgó telken.

Ennek az ingatlannak első megállapítható tulajdonosa Hauck József volt, akitől Puchner Lipót vette meg, ez pedig Abi Ferencnek adta el. Tőle vásárolta a telket 1775-ben Falk, aki az 1790-es években tovább építkezett ezen a helyen. A ház száma kezdetben Krisztinaváros 74 volt, később a városrészt sűrű beépítése folytán 273-ig emelkedett és e számot a helyrajzi számok életbeléptetéséig megtartotta. Budán ugyanis a házak régebben azzal a számmal voltak megjelölve, melyen az adóösszeírásban szerepeltek.

Az Alkotás-házat építtető Falk Ferenc József atya, Pál, Tirolból került hozzánk és az 1720-as években telepedett meg Budán. Itt elvette egy vizivárosi kőművesnek, Hackenreiter János Györgynek a leányát, Margitot. Hackenreiter halála után háza leányára szállott, aki nemsokára szintén meghalt és ekkor Falk Pál örökölte. Ebben az épületben volt a híres budai Fehér Kereszt fogadó. Mikor Falk Pál 1728-ban polgárjogot nyert, már mint a Fehér Kereszt fogadósa volt ismert. 1765-ben bekövetkezett halála után két házat, a Fehér Keresztet és a Patkoló Kovácsot fia örökölte. Az ifjabb Falk ekkor bérbevette a pest-budai hajóhidat és nagyobb építkezésbe fogott. Megvette a fogadó szomszédságában levő házat és a két épület helyén egy újat emeltetett. Az új fogadóban díszes terem készült, melyben tárcmulatságokat tartottak. Bérelte még a városi sörfőzdét is. Nagy jövedelmeiből sokat fektetett ingatlanokba, miáltal a napoleoni háborúk pénzügyi válságait szerencsésen megúszta. Falk Ferenc József 1814-ben halt meg s mivel leszármazottjai nem voltak, távoli rokonaival pedig rossz viszonyban élt, vagyonát idegenek között osztotta szét. Rendelkezése szerint mindent penzzé kellett tenni. Az ingatlanok eladása után 400,000 forint készpénz gyűlt össze. Legnagyobb összeget, 100,000 forintot a királynak hagyott, subsidium címén, a nádor 50,000 forintot kapott, ugyanannyit kaptak a napoleoni háborúk rokkantjai is. A János-kórház építésére csak 100 forintot hagyományozott, amivel Buda városa nem volt megelégedve és per útján igyekezett a végrendeletet érvényteleníteni. A per kiegészítéssel végződött és az egyes örökrészekből nagyságuk szerint elvettek 18,000 forintot a városi szegényház javára s ezt mint Falk-féle alapítványt kezelték.

Falk ingatlanainak eladásánál az Alkotás-házat Wurmhörger Ádám volt városi hadnagy vette meg. Ekkor a ház még földszintes volt. Wurmhörger sóárúsításra kért engedélyt, amit a városi tanács azért is javasolt, mert az új tulajdonos emeletet akart húztatni az épületre. Valószínűleg ezzel az építke-

zéssel függ össze annak a domborműnek a keletkezése, amely a ház kapujának vonalában emelkedik az emelet fölött. A dombormű háromszögletű és a világ teremtését ábrázolja. Erről a domborműről nevezték el a házat „zur Schöpfung“-nak, amelyet a nélkül, hogy utána jártak volna, magyarra az „alkotás“ elnevezéssel fordították le. Így tehát sem az „Alkotás-ház“, sem a róla vett Alkotás-utca elnevezés nem helyes. Wurmhörger igen vállalkozó szellemű ember volt. Pénzzel nem igen rendelkezett, mégis drága ingatlanokat vásárolt adósságra, adósságait pedig betábláztatta a megvett ingatlanokra. Mivel nem volt képes fizetni, lefoglalták minden vagyonát és elárverezték. Ő még 40,000 forintot fizetett az Alkotás-házért, az új vevő kert nélkül, bár közben a házat emeletessé építtették át, csak 7,000 forintot adott. Az új tulajdonos Heinrich János kapitány lett.

Jelenleg a ház az Építési és Kertészeti r.-t. tulajdona, amely új házat akar emelni a helyén. Bár a házhoz fűződő emlékek közül a három uralkodónak benne való látogatását nem támogatja semmi hiteles adat, annál valószínűbbnek látszik az, hogy előtte történt Martinovics kivégzése, amire Kazinczy „Fogságom naplójának“ egy adatából lehet következtetni. Az bizonyos, hogy a régi budai épületek közül egyszerűségében is kiemelkedik. Annál sajnálatosabb lenne, ha alapos megfontolás nélkül megengednék a lebontását. Városunk amúgy is szegény a múltat képviselő izléses épületekben.

Forgókönyv
1929. június 24.
6291